

С. В. Лукащук-Федик

Інститут проблем виховання

АПН України м. Київ

РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена сучасним проблемам, які впливають на формування репродуктивного здоров'я студентської молоді в навчальних закладах системи освіти.

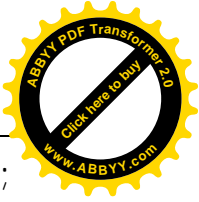
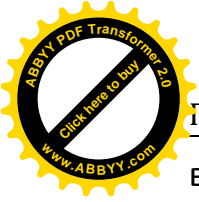
Ключові слова: студентська молодь, репродуктивне здоров'я, статеве виховання.

Постановка проблеми. Останні десятиріччя характеризуються несприятливою демографічною ситуацією яка набула сталого характеру. Сучасне буття населення України супроводжується глибоким порушенням механізму його відтворення, погіршенням не лише кількісних, але й якісних характеристик.

Особливе занепокоєння викликає відсутність ознак демовідтворення, що створює певну небезпеку для держави [2; 4]. Згідно з останніми даними ВООЗ Україна займає одне з останніх місць серед країн Євросоюзу за показниками природного приросту населення [10; 11]. Звичайно, така ситуація зумовлена особливостями репродуктивної поведінки та репродуктивної мотивації населення (системи дій, відносин та психічного стану особи, що спонукає її до потреби в дітях), яка залежить від економічного та соціально-психологічного стану населення держави. Суттєве значення у виконанні дітородної функції має стан репродуктивного здоров'я.

Відповідно до визначення ВООЗ, репродуктивне здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального комфорту, а не тільки відсутність хвороб, що пов'язані з репродуктивною сферою [2; 3; 6; 10].

У цілому національна система охорони репродуктивного здоров'я організована таким чином, щоб забезпечити контроль за станом майбутніх батьків на різних етапах розвитку й функціонування організму, і базується на стратегії ВООЗ для країн Європейського регіону з цих питань, основними принципами якої є: зміцнення здоров'я жінок і чоловіків, у т.ч. і репродуктивного, шляхом організації більш доступної і менш затратної первинної медико-санітарної допомоги високої якості, включаючи служби охорони репродуктивного здоров'я (центри та інформаційні служби з питань планування сім'ї), розробка освітньої політики і програм підтримки

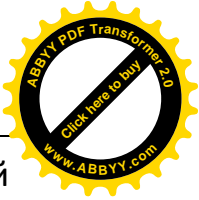
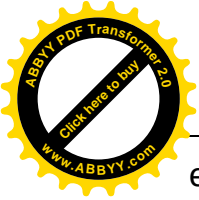
виконання чоловіками обов'язків батьків, створення безпечних умов побуту; забезпечення умов безпечного материнства і відповідального батьківства.

Але сьогодні, реалізація вищевказаних принципів потребує перегляду сформованих стереотипів поведінки сучасної молоді, переосмислення концептуальної моделі здоров'я з урахуванням того, що провідне значення в його збереженні та зміцненні належить такому фактору, як спосіб життя. Адже навіть у високорозвинутих країнах Західної Європи стан здоров'я лише на 10% залежить від органів охорони здоров'я [4; 7; 11].

Аналізуючи рівень репродуктивного здоров'я загалом населення України, потрібно відмітити, що воно зумовлене численними факторами в ланцюгу «природа-сім'я-суспільство», динамічно розвивається, зберігаючи сліди попередніх умов і генетичної детермінації. За останнє десятиріччя стан здоров'я населення України зазнав впливу різноманітних процесів, які спричиняють зростання захворюваності та смертності і викликають занепокоєння, оскільки не відповідають міжнародним стандартам [2; 6].

На сучасному етапі стан репродуктивного здоров'я української нації характеризується низьким рівнем народжуваності на тлі високого рівня основних складових загрози системи репродукції особи – безпліддя, мертвонароджуваності, спонтанних абортів, вроджених вад розвитку, материнської та дитячої смертності [2; 3; 6; 11]. Поліпшення репродуктивного здоров'я населення можливе лише за умови забезпечення здорового способу життя, посилення контролю за додержанням законодавства про працю, та здійснення заходів, спрямованих на підвищення правової обізнаності та рівня відповідальності за батьківство. І це однозначно, що сьогодні є актуальним «здоровий старт життя», який зумовлений передусім станом здоров'я підростаючого покоління (особливо студентський контингент) [4; 5; 7]. Тому, ситуація, що склалася, зумовлює також необхідність посилення інтегрованого підходу до вирішення соціальних, педагогічних, поведінкових, біологічних проблем, які впливають на формування та зміцнення репродуктивного здоров'я і які ґрунтуються на відповідного рівня доказах [1; 3; 6].

Аналіз актуальних досліджень. Погіршення рівня здоров'я, в тому числі і репродуктивного у молодіжному середовищі, зумовлено на думку більшості дослідників комплексом медичних, педагогічних та соціальних факторів. Тому питання збереження репродуктивного здоров'я населення

є однією з пріоритетних проблем сучасного цивілізованого суспільства й основних стратегій ВООЗ.

В Україні внаслідок глибокої демографічної кризи проблема репродуктивного здоров'я набула особливої актуальності (Б. Венцківський, О. Вороненко). Вирішення цієї проблеми багато в чому залежить від способу життя, сексуальної культури, свідомого планування сім'ї, використання сучасних контрацептивів і профілактики абортів, які в Україні залишаються основним методом регулювання народжуваності (В. Грищенко; І. Вовк, Н. Жилка). Значний внесок у науковий аналіз питань пов'язаних з репродуктивним здоров'ям зроблено науковцями різних державних і громадських установ. Особливо слід відмітити такі заклади як: Фонд народонаселення ООН, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міністерство охорони здоров'я України, Київський міжнародний інститут соціології, об'єднаний Інститут економіки НАН України, Інститут проблем виховання НАПН України. Розробці питань репродуктивного здоров'я присвячені наукові праці таких фахівців як Н. Гойда, Т. Іркіна, І. Вовк, Н. Жилка, Б. Ворник.

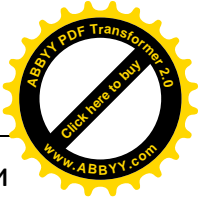
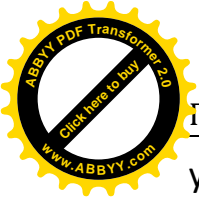
Питання здорового способу життя представлені у публікаціях – Е. Булича, К. Гланза, М. Левіса, Б. Ріммера, Р. Фішера, О. Балакіревої, І. Беха, О. Вакуленко, О. Яремко, В. Оржеховської, О. Омельченко та інших, проблемам статевого виховання особистості присвячені роботи Р. Бенедікт, М. Вебера, Р. Мертона, М. Мід, З. Фройда, Е. Фролема, Н. Ляшенко, Т. Говорун, І. Ковальчук, Л. Столярчук.

Також потрібно відмітити, що педагогічна традиція довгий час розглядала статево виховання і підготовку молоді до сімейного життя лише як синоніми. Тільки завдяки дослідженням В. Кравця було чітко визначено поняття та роль статевого виховання у порівнянні із статевою просвітою та сексуальною культурою, які є складовими сексуально-інтимної підготовки в загальному освітньому просторі становлення особистості як сім'янина.

В. Кравець у своїх роботах представляє нове бачення складових сексуально-інтимної підготовки молоді: статево просвіту, статево виховання та формування сексуальної культури.

Статева просвіта – це інформування дітей з питань анатомії та фізіології людини, психосексуального розвитку та виконання статевих ролей.

Статево виховання – це організований і цілеспрямований процес формування фізичних, психічних і моральних якостей особистості,

установок, що визначають корисне для суспільства ставлення до людини протилежної статі та високоморальні стосунки між статями.

Сексуальна культура – це вміння організувати й провести інтимне зближення з максимальним фізичним та психічним задоволенням для обох партнерів [8].

Д. Ісаєв і В. Каган [5] визначають статеве виховання як «процес систематичного, свідомого..., здійснюваного..., спрямованого впливу на психічний і фізичний розвиток хлопчика (чоловіка) і дівчинки (жінки) з метою оптимізації їхнього особистісного розвитку й діяльності в усіх ... сферах життя.

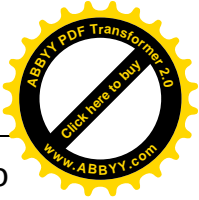
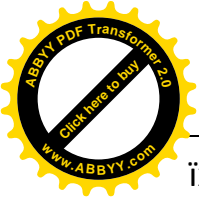
Т. Говорун і О. Шарган у своїх роботах акцентують увагу на повсякденній підготовці майбутніх чоловіка й жінки до виконання подружніх та батьківських ролей, а також підкреслюють, що «статеве виховання полягає в оволодінні хлопчиком чи дівчинкою нормами статевої поведінки (моральними, гігієнічними, естетичними) і культурою міжстатевих взаємин» [1].

Також цікавою є думка педагогів Л. Куликової та Л. Слинко щодо мети статевого виховання, яка полягає в прищепленні дітям правильних уявлень про здоров'я, розуміння фізіологічних, соціальних та етичних аспектів взаємин між юнаками й дівчатами, вироблення гігієнічних навичок [8]. Медико-гігієнічні аспекти статевого виховання забезпечують збереження сексуального та репродуктивного здоров'я молоді як майбутніх батьків та подружжя.

У «Національній програмі патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства» наголошується, що розбудова суверенної, демократичної, правової держави потребує вжиття заходів, щодо розвитку духовності, виховання патріотизму та поваги до історичної спадщини українського народу, впровадження у суспільну свідомість співвітчизників загальнолюдських моральних цінностей, виховання оптимізму та впевненості кожної людини у своєму майбутньому, формування здорового способу життя.

Разом з тим у навчальних закладах система профілактики порушень репродуктивної сфери є недосконалою, вона потребує значних змін, приведення їх у відповідність та узгодженість із вимогами часу [7].

Головним напрямом в організації виховного процесу вищої школи повинен стати індивідуальний підхід до студентів, стимулювання

їхніх внутрішніх зусиль до саморозвитку самовиховання, духовного пошуку. У зв'язку з цим пріоритетними напрямками дослідження фахівців повинні бути як визначення соціально-психологічних факторів, що призводять до вживання алкоголю, токсичних речовин, безладних статевих стосунків, асоціальної поведінки молоді, так і розроблення заходів щодо їх профілактики.

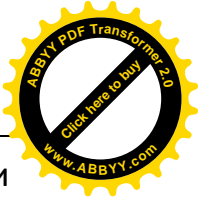
Мета статті – на теоретичному рівні дослідити сучасний стан репродуктивного здоров'я молоді.

Виклад основного матеріалу. В процесі дослідження були використані аналіз і синтез, узагальнення наукової та статистичної інформації з питань чинників впливу на репродуктивне здоров'я та використання найбільш ефективних технологій їх профілактики.

Формування репродуктивної системи – процес тривалий і складний. Здоров'я населення і його невід'ємного компоненту – репродуктивного здоров'я, значною мірою визначається умовами розвитку плоду в утробі матері, в періоді новонародженості, дитинстві та у підлітковому віці. У ході дослідження було встановлено, що кожна п'ята дитина народжується з відхиленням у стані здоров'я. До того часу, коли майбутні батьки вступають у репродуктивний період, вони вже мають низку захворювань. За даними, лише за останні п'ять років загальна захворюваність дітей підліткового віку зросла на 15,8%.

Як свідчить аналіз статистичних даних, порушення репродуктивного здоров'я молоді спричиняють інфекції, що передаються статевим шляхом. Ці хвороби реєструються у всіх вікових групах, у тому числі у вагітних. Захворюваність на ці хвороби має значні коливання в розрізі регіонів і залежить від організації обстеження на ці інфекції. Більше ця патологія виявляється в Хмельницькій, Херсонській, Харківській областях, низька виявляємість – у Житомирській, Чернігівській областях.

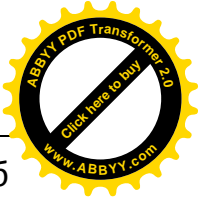
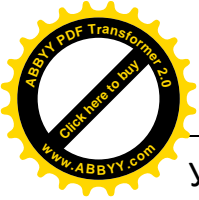
Вже в підлітковому віці захворюваність на трихомоніаз становить 111,4 на 100 тис. дітей підліткового віку, хламідійні інфекції – 22,8%, сифіліс – 21,8%, гонореві інфекції – 21,1%, уrogenітальний мікоплазмоз – 19,9%. При цьому дівчатка значно частіше за юнаків хворіють на трихомоніаз (23,3% і 3,6% відповідно), сифіліс (10,5% і 3,6%), хламідійні інфекції (35,4% і 9,78%) та уrogenітальний мікоплазмоз (32,6% і 7,9%). Така ситуація вірогідно зумовлена частішим зверненням дівчат за медичною допомогою.

Ситуація з ІПСШ, що склалася в Україні, створює сприятливі умови для поширення ВІЛ-інфекції. Якщо до 1995 р. Україна належала до країн з низьким рівнем розповсюдженості цієї інфекції, то нині поширення ВІЛ в Україні серед дорослого населення оцінюється на рівні 1,5% (0,8–4,3%). При цьому Україна демонструє наглядний приклад того, наскільки легко епідемія ВІЛ може вийти за межі груп високого ризику. Відсоток людей, інфікованих ВІЛ внаслідок гетеросексуальної передачі, збільшився з 14% нових випадків у період 1999–2003 рр. до більш ніж 35% випадків за перше півріччя 2009 р. Серед цих випадків жінки становили 41%, і більшість із них знаходилася на піку репродуктивного віку.

Розглядаючи проблему репродуктивного здоров'я потрібно зазначити, що одним із методів регулювання народжуваності в Україні все ще залишається аборт. Він є основною причиною розладу репродуктивного здоров'я. Ускладнення після абортів спостерігаються в кожній третій жінки, а у тих, які вперше завагітніли, їх частота наближається до 40. Ефективна робота закладів системи планування сім'ї, яка відноситься до однієї з наймолодших підсистем галузі охорони здоров'я України, сприяла позитивній динаміці зниження рівня абортів не лише серед дівчаток до 14 років та дівчат-підлітків, а й серед жінок фертильного віку. Загальна кількість зареєстрованих у закладах охорони здоров'я МОЗ України абортів зменшилася з 323,3 тис. у 2002 р. до 229,6 у 2009 р., а їх частота на 1 тис. жінок фертильного віку – з 25,8 до 18,6 відповідно. Водночас, рівень абортів в Україні значно перевищує аналогічний показник у розвинених країнах Європи: Іспанії – 5,2, Німеччині – 7,7, Італії – 11,4. Все ще високим протягом останніх п'яти років залишається рівень абортів у Луганській (30,6–27,1), Одеській (29,1–25,3), Чернігівській (35,08–24,3) областях. Водночас, у Сумській, Івано-Франківській областях протягом останніх років рівень абортів є нижчим, ніж у середньому по Україні, а у 2009 р. не сягає 9,0.

Досвід розвинених країн свідчить, що досягти реального зниження абортів можна за умови охоплення сучасними методами контрацепції 70–75% жінок фертильного віку. Цілеспрямована робота закладів служби планування сім'ї сприяла позитивній динаміці використання сучасних методів контрацепції. Тому, незважаючи на складні соціально-економічні умови, при обмеженому фінансуванні галузі охорони здоров'я, в цілому по

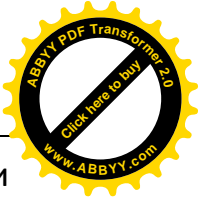
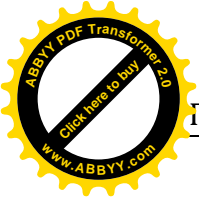

Україні вдалося забезпечити прийнятну доступність населення до служб репродуктивного здоров'я, профілактичну спрямованість та якість медичної допомоги. Сформоване законодавче та нормативне поле України є сприйнятливим для вирішення проблем репродуктивного здоров'я.

Зроблено поступальні кроки щодо переорієнтації медичного забезпечення репродуктивного здоров'я на сучасні, рекомендовані ВООЗ, медико-організаційні технології, що ґрунтуються на доказах. З метою поліпшення репродуктивного здоров'я населення України як важливої складової забезпечення соціально-економічного потенціалу країни. МОЗ України розроблено проекти розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2006 р. №244 Про схвалення Концепції Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 роки» та постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. №1849 Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 р., цільовими групами вирішення проблем здоров'я якої стали діти, підлітки, дорослі жінки та чоловіки, а очікуваними результатами – поліпшення основних показників репродуктивного здоров'я.

Індикаторами очікуваних результатів до 2015 р. визначені: зниження рівня материнської смертності – на 20%, запальних захворювань статевих органів серед підлітків – на 20%, анемії у вагітних – на 45%, зменшення рівня штучного переривання вагітності – на 20%, підвищення рівня використання сучасних засобів запобігання не планованій вагітності – на 20%, доведення рівня впровадження в амбулаторно-поліклінічних педіатричних закладах системи надання послуг «Клініка, дружня до молоді» – до 90%.

Чисельні заходи медслужби спрямовані на зменшення кількості абортів та впровадження безпечних технологій у разі штучного переривання небажаної вагітності. На виконання статті 281 Цивільного кодексу України розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. №144 «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» та затверджено наказ МОЗ України від 20.07.2006 р. №508 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення операції штучного переривання вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 25.10.2006 р. за №1155/13029, а також наказ МОЗ України від 04.08.2006 р. №539 «Про організацію діяльності служби планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я в Україні».

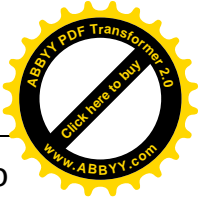
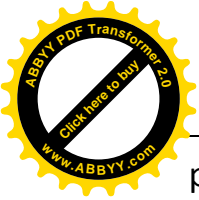

З метою закріплення позитивних, визнаних ВООЗ, досягнень служби охорони здоров'я матерів та дітей у зниженні рівня передачі ВІЛ від матері до новонародженої дитини до 7% шляхом удосконалення консолідованих зусиль спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30.11.2006 р. №786/796/4074/299/231 затверджено Міжгалузеву програму «Профілактика передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини та забезпечення медико-соціальною допомогою ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД дітей» на 2006-2008 роки».

З метою активного впровадження заходів із планування сім'ї, підготовки української сім'ї до народження дитини, профілактики передачі ВІЛ від матері до дитини, розроблено та затверджено відповідними наказами МОЗ України від 01.08.2006 р. №535, від 25.07.2006 р. №519 та від 10.01.2006 р. №4 навчальні посібники «Планування сім'ї», «Підготовка сім'ї до народження дитини в Україні», «Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини».

Водночас, встановлено, що спонукальні мотиви до прояву дії шкідливих чинників (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, порнографія, сексуальне насильство та ін.) на репродуктивне здоров'я передусім пов'язані із незнанням молодими людьми елементарних норм і правил здорового способу життя та гігієни статі, а відтак у них відсутнє якісне формування відповідних знань з поняття репродуктивного здоров'я. Зазначене зумовлюється тим, що більшість молодих людей, які мають ті чи інші порушення в репродуктивній сфері значну частину свого часу проводять в закладах освіти. Саме тому перед педагогічною освітою постають нові завдання, що пов'язані із медико-педагогічною підготовкою як майбутніх працівників освіти, так і студентства у напрямку вивчення основ формування репродуктивного здоров'я та шляхів його збереження.

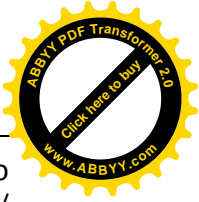
Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз сучасних наукових досліджень та публікацій свідчить, що проблема репродуктивного здоров'я в нашій державі вийшла за рамки суто медичних проблем і потребує комплексного вирішення із залученням більшості інституцій. Особливого значення набувають дослідження з

розробки освітніх технологій попередження тих явищ, які призводять до погіршення репродуктивного здоров'я підростаючого покоління. Формування програм профілактики чинників ризику та асоціальної поведінки мають здійснюватися на підставі використання, систематизації, узагальнення та розповсюдження досягнень науки і передового досвіду в галузі освіти. Важливою передумовою поліпшення стану репродуктивного здоров'я населення України, зміцнення репродуктивного потенціалу нації є підвищення добробуту громадян та економічного розвитку країни; постійного доповнення, розробки та прийняття нових з урахуванням міжнародних правових документів, економічних, соціальних і галузевих реформ нормативно-правових актів, що регулюють охорону репродуктивного здоров'я; збереження та оновлення екосистеми; посилення інформаційно-освітньої складової державної політики щодо здорового способу життя, формування та збереження здоров'я особи на всіх етапах її розвитку; підвищення доступності та якості медичної допомоги шляхом подальшої розробки і впровадження єдиних стандартів медичних послуг з репродуктивного здоров'я, що базуються на технологіях з доведеною ефективністю. Вагомим інструментом для вирішення цих питань є Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 рік». Тому, доцільним бачиться включення до навчальних планів усіх ВНЗ окремих (нормативних) дисциплін, що пов'язані з формуванням репродуктивного здоров'я (особливо у студентському середовищі).

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т. В. Батькам про статеве виховання дітей / Говорун Т. В. – К. : Радянська школа, 1990. – 160 с.
2. Довідник з питань репродуктивного здоров'я / [Гойда Н., Мойсеєнко Р., Вітренко Ю. та ін.]. – К. : Раєвського, 2004. – 128с.
3. Дідкова-Фаворська Д. М. Репродуктивні практики в контексті молодіжної повсякденності : фактори актуалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04 / Д. М. Дідков-Фаворська. – Харків, 2008. – 18 с.
4. Здоров'я нації: Міжгалузева комплексна програма на 2002–2011 роки, затв. Постановою КМУ від 19 січня 2002р. №14 – К., 2002.
5. Исаев Д. Н. Половое воспитание детей / Д. Н. Исаев, В. Е.Каган. – Л. : Медицина, 1988. – 156 с.
6. Квашенко В. П. Репродуктивне здоров'я жінок та профілактика його порушень в межах планування сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мед. наук: 14.01.01 / В. П. Квашенко. – Харків. – 2002. – 32с.
7. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді: Затверджена наказом МОН України від 21 липня 2004р. №605 // Директор школи. – 2004. – № 40 – С. 23–29.

8. Кравець В. П. Теорія і практика підготовки учнівської молоді до сімейного життя: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 / В. П. Кравець – Тернопіль. – 1997. – 34 с.

9. Кулікова Л. Ф. Статеве виховання дітей і підлітків / Л.Ф. Кулікова, Л. І. Слинко. – [3-є вид., перероб. і доп.]. – К. : Здоров'я, 1988. – 40 с.

10. Репродуктивне здоров'я : медико-соціальні проблеми / [за ред. В. М. Лобаса, Г. О. Слабкого]. – Донецьк : Либідь, 2004. – 146 с.

11. Чебан В. Ф. Репродуктивне здоров'я населення та розробка системи медико-соціальної профілактики порушень його формування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мед. наук: 14.02.03 / В. І. Чабан. – К., 2004. – 32 с.

РЕЗЮМЕ

С. В. Лукашук-Федык. Репродуктивное здоровье студенческой молодежи как педагогическая проблема.

Статья посвящена анализу влияния современных проблем на формирование репродуктивного здоровья студенческой молодежи в учебных заведениях системы образования.

Ключевые слова: студенческая молодежь, репродуктивное здоровье, половое воспитание.

SUMMARY

S. Lukashuk-Fedyk. The reproductive health of students as a pedagogical problem.

Article is devoted to the modern problems of the formation of reproductive health of students in educational institutions of an education system.

Key words: students youth, reproductive health, sexual education.

УДК 613–057.87

М. М. Твердохліб, В. І. Лобанова, С. В. Дяченко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я ТА ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Автори статті визначають і аналізують сучасні підходи студентів вищих навчальних закладів до здорового способу життя. Саме від цієї умови залежить якість життя. Підкреслюються суперечності між необхідністю посилювати державну увагу щодо законів здоров'ятворення і недостатністю, слабким рівнем здоров'я у населення, байдужим ставленням до індивідуального здоров'я більшості студентів.

Ключові слова: здоров'я, ціннісне ставлення до здоров'я, культура здоров'я, здоровий спосіб життя спосіб життя, здоров'язберігаючі технології.

Постановка проблеми. Ставлення до здоров'я є одним із центральних, але недостатньо розробленим питанням психології здоров'я [2, с. 15]. Різноманіття питань зводиться по суті до одного: «Як досягти того, щоб здоров'я стало провідною органічною проблемою людини протягом усього життя?». Формуванню адекватного ставлення людини до власного здоров'я перешкоджає ціла низка причин: економічна нестабільність, соціальна напруга, погіршення екологічної ситуації – основні ознаки сучасного